

Олексій Олександрович СЕРДЮК,

кандидат соціологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна; ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5733-6432>;

Ганна Олександрівна МАРКОВСЬКА,

доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри кримінології Англія Раскін Університету, Кембридж, Великобританія

СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ СЕРЕД МЕШКАНЦІВ М. ХАРКОВА: РЕЗУЛЬТАТИ 2013–2016 РОКІВ

Соціологами Харківського національного університету внутрішніх справ, у рамках регіональної Програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2016–2017 роки, було проведено черговий етап моніторингу рівня сприйняття корупції та ефективності заходів із протидії та запобігання корупційним проявам з метою розроблення додаткових заходів із протидії корупції в Харківській області. Опитування проводиться щорічно у жовтні з 2013 року (N=1000). При довірчій вірогідності 95 % похибка результатів складає: для показників близьких до 50 % $\pm 3,24$ %; для показників близьких до 25 % $\pm 2,81$ %; для показників близьких до 10 % $\pm 1,95$ %; для показників близьких до 5 % $\pm 1,41$ %.

Центральним показником моніторингу є досвід харків'ян щодо корупції. Респондентам було встановлено питання «Чи доводилось Вам або членам Вашої родини за останні 12 місяців стикатися з будь-якими проявами корупції з боку представників державних органів, у тому числі освітніх, медичних чи інших організацій?», процентний розподіл відповідей на яке представлений на рисунку 1 (% до тих, хто відповів).

За результатами 2016 року менше половини опитаних (45,1 %) стикалися з проявами корупції. 35,8 % повідомили про те, що таких випадків в їхньому житті протягом останнього року не було, а 19,1 % не змогли відповісти однозначно. У порівнянні з 2013–2015 рр. ми спостерігаємо зменшення проявів корупції.

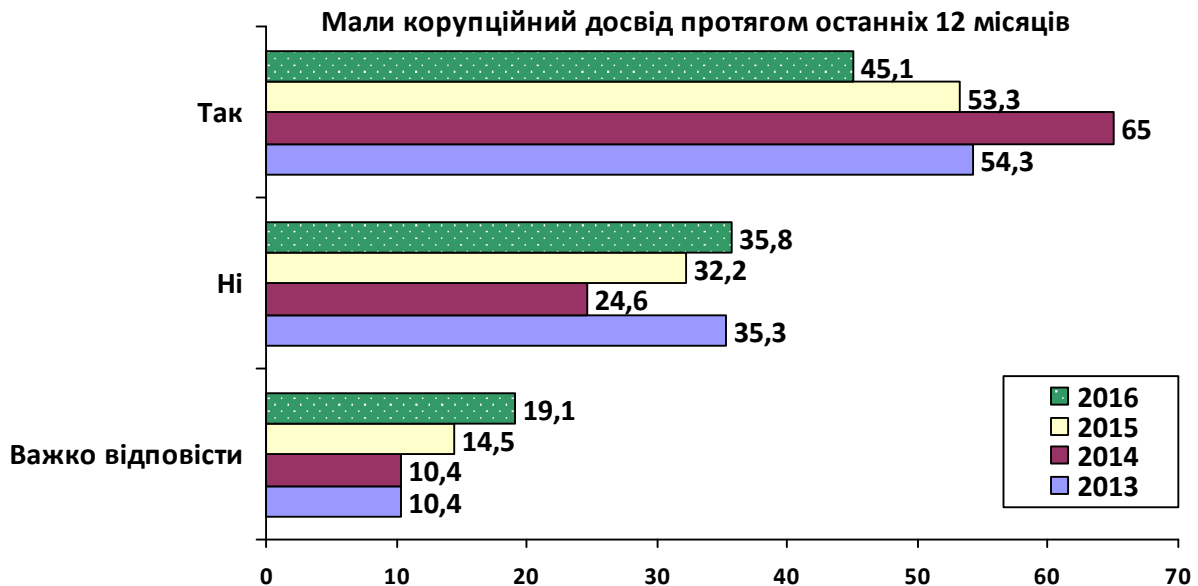

Рис. 1. Динаміка проявів корупції серед мешканців м. Харкова
(порівняльні дані за 2013, 2014, 2015 та 2016 роки)

Інформацію щодо **досвіду корупції** подано у таблиці 1 у вигляді процентного розподілу відповідей на запитання «Якщо Ви контактували з державною установою чи відбувалось наступне ... У Вас вимагали хабара (грошей, подарунка, послуги); Ви самі пропонували хабара (грошей, подарунка, по-

слуги); Ви використовували «зв'язки» (знайомство, протекцію, «блат»)». Запитання щодо конкретного корупційного досвіду встановлювались тільки респондентам, які мали контакти з певними державними установами.

Таблиця 1

Досвід харків'ян щодо корупції (% до тих, хто мав контакти з певними державними установами).
Порівняльні дані за 2013, 2014 та 2015 роки

Установа	Від них вимагали хабар				Самі пропонували хабар				Використовували «зв'язки»			
	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016	2013	2014	2015	2016
Приватизація, володіння та користування землею	88,9	63,4	51,8	38,7	7,4	18,3	16,9	30,6	3,7	18,3	31,3	30,6
Проходження митного контролю, оформлення митних документів	81,0	68,8	36,2	42,6	4,8	18,8	27,5	24,6	14,3	12,5	36,2	32,8
Регламентация підприємницької діяльності	60,9	79,1	36,7	30,0	17,4	11,6	26,7	31,3	21,7	9,3	36,7	38,8
Судова система	68,8	72,9	42,5	46,3	12,5	16,7	30,0	23,1	18,8	10,4	27,5	30,6
Державні загальноосвітні школи	39,5	72,4	49,5	54,8	42,1	22,4	32,7	26,0	18,4	5,2	17,8	19,2
Податкові служби	71,4	74,5	36,1	44,1	19,0	19,1	40,3	25,2	9,5	6,4	23,6	30,6
Поліція (не включаючи ДАІ та нову патрульну службу)	54,5	67,4	51,9	42,2	31,8	18,9	29,6	27,2	13,6	13,7	18,5	30,6
Прокуратура	66,7	55,6	35,7	39,5	8,3	25,9	44,6	18,5	25,0	18,5	19,6	42,0
Вищі навчальні заклади ДАІ	59,8	59,1	56,7	45,9	21,8	26,4	24,7	33,3	18,4	14,5	18,7	20,8
Влаштування на роботу до державної установи	61,7	63,7	57,1	47,2	30,0	32,3	30,5	29,9	8,3	4,0	12,4	22,9
Влаштування на роботу до державної установи	64,7	44,7	48,9	35,9	7,8	17,1	31,9	33,1	27,5	38,2	19,1	31,0
Підключення чи ремонт комунальних послуг або зв'язку	59,5	57,5	41,4	47,1	18,9	30,1	36,8	34,7	21,6	12,4	21,8	18,2
Оформлення чи отримання соціальних виплат	53,8	51,0	43,1	52,9	15,4	27,0	25,0	24,2	30,8	22,0	31,9	22,9
Отримання різних дозволів в органах влади	58,1	57,5	44,4	46,2	25,8	32,2	28,4	22,7	16,1	10,3	27,2	31,1
Державні нотаріуси	60,0	58,3	30,4	42,3	26,7	21,7	42,9	26,8	13,3	20,0	26,8	30,9
Державні медичні заклади	44,5	41,6	53,6	49,4	28,0	36,4	28,4	32,1	27,4	22,0	18,0	18,6
Отримання державного житла	37,5	61,8	37,5	41,7	50,0	32,4	42,9	26,0	12,5	5,9	19,6	32,3
Реєстрація або приватизація об'єктів нерухомості	64,3	60,5	43,1	43,4	17,9	23,3	18,1	25,7	17,9	16,3	38,9	31,0
Отримання кредиту (позики) в державній установі	29,4	64,2	28,3	18,4	29,4	18,9	36,7	40,2	41,2	17,0	35,0	41,4
Середнє значення	59,2	61,8	43,4	42,6	21,8	23,7	31,3	28,2	18,9	14,6	25,3	29,3

Щодо сприйняття корупції харків'янами слід відмітити низку тенденцій:

Протягом 2016 року рівень суб'єктивної оцінки гостроти проблеми корупції в українському суспільстві знизився. При цьому харків'яни схильні, як і раніше, оцінювати рівень хабарництва в своєму рідному місті як нижчий ніж в Україні.

Респонденти у цілому схильні вважати, що рівень корупції в Харкові стабілізувався. При цьому серед харків'ян розповсюджена думка, що корупція більше шкодить якимось іншим громадянам, ніж їм самим. Майже кожний п'ятий респондент вважає, що корупція у суспільстві особисто йому не шкодить (23,4 %).

Половина опитаних добре усвідомлює негативне і руйнівне значення корупції для суспільства та держави, але кожен третій респондент вважає, що корупція є швидким шляхом вирішення складних проблем без бюрократії та тяганини. Кожний чет-

вертий респондент вважає, що корупція – це давня традиція і, можливо, в чомусь вона виправдана.

Серед позитивних зрушень слід відмітити те, що трохи зменшився відсоток респондентів, які завжди виправдовують корупційні практики. Частка тих, хто категорично заперечує корупційні практики, також трохи збільшилась. Але три чверті опитаних суб'єктивно готові до корупційних практик.

Кожен третій з респондентів схильний особисто виправдати хабарництво, коли для нього складається безвихідна (з його точки зору) ситуація, або йому «дуже потрібен результат». Кожен четвертий вважає, що без корупції не обійтись. Лише чверть опитаних повністю заперечує корупцію і вважає, що давати хабарі не слід ніколи та ні при яких обставинах.

У респондентів відсутня єдина свідомо позиція щодо шляхів подолання корупції в суспільстві і державі. Більше третини продовжує вважати, що

перемогти корупцію взагалі неможливо. Серед заходів боротьби найбільш ефективними респонденти вважають репресивні заходи, менш популярними залишаються заходи економічного впливу. Сподівання на вихованість та особисту відповідальність ще більше зменшились у порівнянні з 2015 роком.

Спираючись на свій особистий досвід та досвід членів сім'ї, половина респондентів повідомила, що мала корупційні відносини протягом 2016 року, так само, як і у 2015 році.

На фоні загального зменшення хабарів на вигоду зростає добровільне хабарництво та, дуже суттєво, використання зв'язків. Це означає, що харків'яни займають активну позицію і самі шукають шляхи вирішення важливих для них питань, в тому числі і використовуючи корупцію.

Тривожним симптомом є те, що переважна більшість харків'ян (84 %) не скаржиться на випадки корупції. Відсоток таких респондентів значно збільшився (на 22 %) у порівнянні з 2015 роком.

Взагалі дослідження показує існування протиріччя у ставленні харків'ян до явища корупції. З

одного боку, вони формально показують добре розуміння негативних наслідків цього явища, вважають його шкідливим для суспільства і держави. З іншого боку, вони схильні виправдовувати і миритися з корупцією за принципом «така природа речей і нічого з цим зробити не можна».

Як і в попередні роки році результати моніторингу не показали суттєвих змін у ставленні до корупції. Більшість мешканців Харківщини на індивідуальному рівні корупцію схвалюють, бо вона «функціональна» для них при вирішенні конкретних життєвих питань, а «взагалі» корупцію засуджують. Для подолання цього явища пропонують наказувати «когось іншого», а змінювати власну поведінку не вважають за потрібне. Така позиція свідчить про стійкий поведінковий стереотип «корупційної готовності», який слід систематично руйнувати. Швидких змін очікувати не слід, бо цей стереотип дуже стійкий. Але наші дані показують, що держава рухається у правильному напрямку. Слід набратись терпіння і «не звертати» з обраного шляху антикорупційної політики.

Одержано 15.02.2017